

www.psikeart.com

psikeart

empati

el hemhal olalım biz KORAY KARABEKİROĞLU • **Hemcinslerimizden neler bekleyebiliriz?** HAKAN ATALAY
zne-nesne diyalektiğinde eşduyum İSHAK SAYĞILI • **Empati ama hangi özneye?** CEYLAN AKGÜN
ki ucu keskin bıçak EMİNE ZINNUR KILIÇ • **Yaşam ustalığının aleti** SERPİL YANDI VARGEL
ırılğan çiçek MÜGE SARGIN • **Dünyadaşlık üstüne** AHMET İNAM
ehennem başkalarıdır PINAR KÖKSAL ÜRETMEN • **Kadınlararası hiyerarşik ilişkilerde empati** HANDE ÖĞÜT
ızlandırılmış empati kursu PINAR AYDIN O'DWYER • **Kâzım'ın türküsü** GÜROL TONBUL
mpatinin yedi hali HAYDAR ERGÜLEN • **Edebiyat empatiyi geliştirir mi?** DİDEM GAMZE DİNÇ

ergi

TEMMUZ-AĞUSTOS

15 TL

ISSN 1308-70450-1
9 771308 704501

SAYI 58 / 2018

Adalet kimdeyse empatimiz onda!

Ne izlersek izleyelim, empati kurduğumuz kahramanın
mutluluğunu gorek salonu terk etmeyi seviyoruz.

Sinema başlangıçta eğlence sektörünün bir ürünü olarak yola çıkmış, zamanla bir sanat dalı haline dönüşmüştür. Seyirciler karanlığın ortasında, sessizlik içerisinde bir ayın ya da tören gibi başka birinin yaşamını "dikizlemek" ya da başka biri olmak adına sinemaya gitmeye başlamıştır. Ortaya çıktığı ilk dönemlerde aynı zamanda sosyalleşmek için de bir aracı konumu taşıyan sinema, günümüzde insanların kafasını boşaltma, gündelik sorunlarından kaçma, yaşayamadığı ya da yaşamayacağına inandığı bir dünyaya kaçış yolu olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun yanı sıra sinema izleyicilerine insanüstü bir varlık olma deneyimi yani bir tür tanrısal özellik de vaat etmektedir.

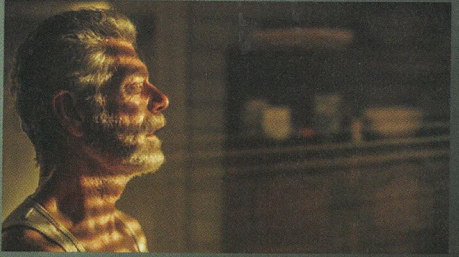
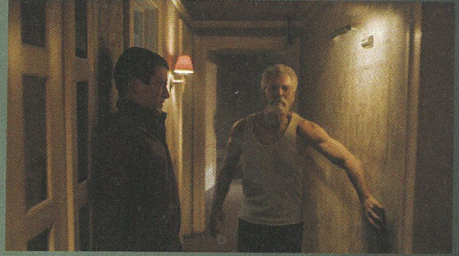
Sinema, karşısındaki seyirciyi normal yaşamda olmadığı bir düzeye, insanüstü bir varlık konumuna taşıdığı için, filmdeki karakterlerin başlarına nelerin geleceğini, hangi karakterin cezalandırılıp hangisinin ödüllendirileceğini önceden görebilmesine olanak sağlamaktadır.* Türler üzerinden bakacak olursak, korku filmlerinin hedefi, izleyicinin en ilkel noktasına ulaşmak**, dram filmlerinin ya da romantik filmlerin hedefi ise izleyicilerin vicdanlarına seslenmektir.

Empati yaratmak ya da yaratamamak

Kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak, söz konusu bilincin duygularını, isteklerini, düşüncelerini ve yaşantısını o anda tecrübe etmeksizin anlayabilmesi yeteneği olarak açıklanan empati kavramı***, sinemanın belkemiğini oluşturmaktadır.

Seyirci, hayatın bir kopyası olarak yaratılan sinema dünyasındaki kahramanla önce empati kurarak, sonraysa özdeşleşerek olayların akışına kendisini kaptırmaktadır. Gündelik yaşamını, sorunlarını, düşüncelerini bir tarafa bırakarak karakterlerle duygusal düzlemde bir birlikteliğe girmektedir. İzleyici adına olayların içerisindeki kahramanlar bu kurmaca yaşam içinde birçok tehlike ve problemle karşılaşmış, kötülöklere, haksızlıklara uğramış, intikamlar almış veya kaderin tecellisine uğramıştır. Seyirci çatışmalarla dolu, karakter ve olayların oluşturduğu bu kopya hayatın içinde karakter üzerinden yer alarak eleştirel bakış açısından uzaklaştırılmakta ve doruk noktasına ulaştırıldıktan sonra karşısına çıkarılan son bölümde olayların çözülmesiyle boşaltılmaktadır. Böylelikle seyirci yapay olarak içine sokulduğu gerilimden kurtularak rahatlatılmaktadır.****

Herhangi bir film karakteri ile empati kurabilmek, gerçek bir insan ile empati kurmaktan çok daha kolaydır zira biraz önce değindiğimiz gibi izleyiciler karakterin altyapısını baştan öğrenmekte ve olay örgüsü öncesi neler yaşandığını görebilmekte; dolayısıyla da karakterin hareketini desteklemese bile neden yapıldığının farkında olmaktadır. İzleyici karakteri tanıdıkça onunla empati

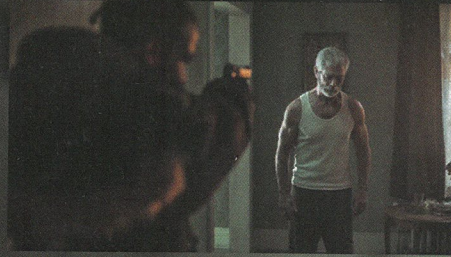

* Ünsal Oskay, Çağdaş Fantazy: Bilim-kurgu ve Korku Sineması, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s. 60.

** Stephen King, Ölüm Dansı: Edebiyat ve Sinemada Korku İncelemesi, İstanbul, 2016, s. 27.

*** Ahmet Cevizci, a.g.e.

**** Mutlu Parkan, Yüksel Aksu, "Sinema'ya Karşı Sinema", <http://yenifilm.net/2000/12/sinemaya-karsi-sinema/>, e.t. 28.04.2018.

kurmakta, karakterin hareketlerini doğru bulmasa dahi bu hareketlere mantıklı bir açıklama getirmekte, böylelikle özdeşleşime geçerek filme dahil olmaktadır. Seyirci, kendi ruhsal durumuna odaklanarak izleyeceği filmi seçmektedir. Romantizm arayışında olduğu zaman romantik bir filmi, başkalarına duyduğu hırs ve nefretin arttığı bir dönemdeyse korku ya da gerilim filmi tercih edebilmektedir. Biraz önce bahsi geçen arınma ya da boşalma, içinde bulunduğu ruhsal durumun, filmde izlediği karakterler üzerinden empati ve özdeşleşme yoluyla normalleşmesini sağlayacaktır. Her filmin bir öyküsü olduğu gibi, her öykünün de çevresinde bir çatışma bulunmaktadır. Filmdeki karakterlerin birbirleri arasında ya da karakterin kendi iç dünyası ile yaşadığı bir çatışma olarak ortaya konabilmektedir. Seyirci filmi kahramanın gözünden yani yönetmenin bakış açısıyla izlediğinden, olaydaki çatışmada kazanmasını istediği kişi genellikle kahraman olmakta, dolayısıyla filmde seyirci, başrol oyuncusu hangi tarafta yer alıyorsa onunla empati kurarak onun tarafını tutmaktadır. Böylelikle filmler üzerinden ötekileştirme yaratılabilmekte, seyirci ise farkında olmaksızın başrol oyuncusuyla özdeşleşerek onun yoluna çıkan her karakteri düşman olarak bilinçdışına almaktadır.

Av mısın, avcı mı?

Sinemanın bir ideoloji aracı olmasıyla birlikte sinema endüstrisini yöneten Hollywood, filmleri bir silah olarak kullanmaya başlamıştır. Bitmek bilmeyen Vietnam hikâyeleri bunun en belirgin örnekleridir. Kaybedilen bir savaşın tekrar tekrar filmleştirilmelerinde, seyirciler farkında olmaksızın kendilerini Amerikan askerleriyle empati, dolayısıyla da özdeşleşim kurmuş olarak bulmaktadır. Gizlenen ideoloji üzerinden savaşın kahramanları belirlenmekte ve böylelikle gerçekte kaybedilen savaş izleyiciler gözünde kazanılmaktadır.

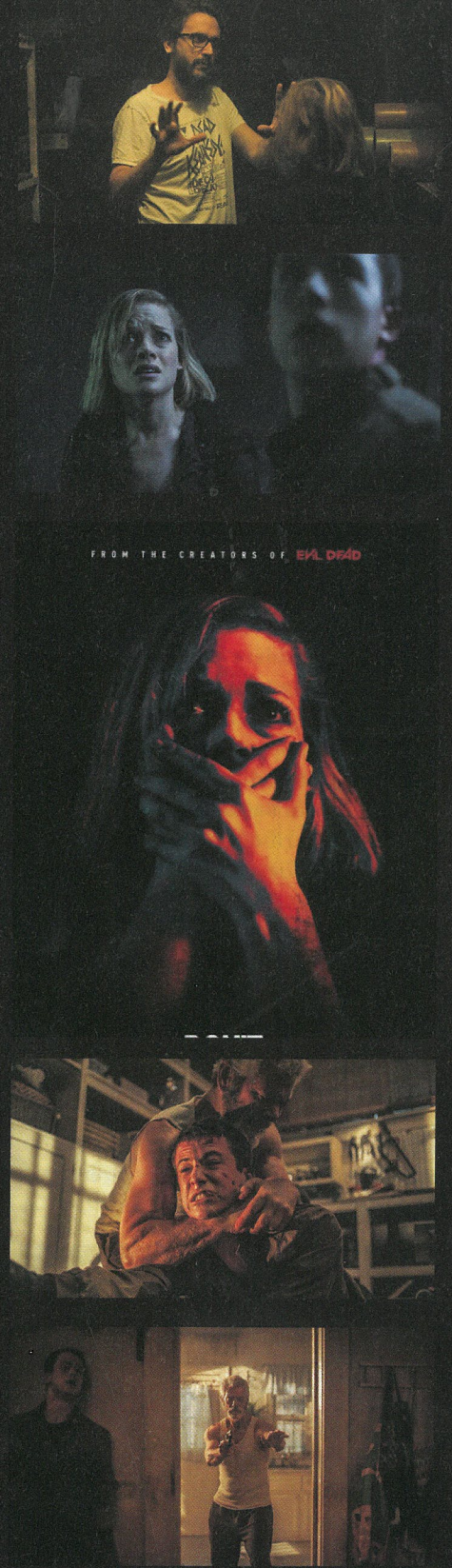
Korku/gerilim sineması özelinde izleyiciler genellikle kurban ile özdeşleşiyor olsa da, ruhsal bozukluğu bulunan ya da gündelik yaşamında kişilerle çatışma yaşamaması sonucu içinde intikam, öfke gibi olumsuz duyguları biriktirmiş olan izleyiciler katil ya da canavarlarla empati kurmayı da seçebilmektedir. Filmlerin her iki bakış açısını da sürekli değiştirerek seyircilere sunduğu hesaplanırsa, filmi izleyen izleyiciler her iki bakış açısına da sahip olmakla birlikte bu taraflardan birisiyle daha rahat empati kurabilmektedir. Film yapımcıları ve yönetmenler,

oyuncu ve karakter seçimlerini genellikle kurbanı odaklanılabilecek biçimde ayarlasa da izleyicilerin ruh haline etki edemeyecekleri için özdeşleşim yönelimi yine izleyicilerin tasarrufunda kalmaktadır.

“Kişisel uygunluk, izleyicinin filmde yer alan karakterlerden kurban ya da kahraman olanlar ile özdeşleşmeleri anlamına gelmektedir. İzleyici kendisini kurbanla özdeşleştirip onun için üzülebilir ve başına gelen olaylardan kurtulduğunu görebilmek için filmi izlemeye devam edebilir. Kahraman ile özdeşleşen izleyici ise kendisini onun yerine koyup, nasıl bir plan ile kurbanların kurtarılması gerektiği gibi düşüncelerle kahramanın akabetini görmek adına filmi izlemeye devam edebilir.”

Bir örnekle bakmak gerekirse; 2016 yapımı “Don’t Breathe” filmindeki karakterler hırsızdır ve kör bir adamın evinde milyon dolarlar olduğunu düşünerek bu evi soymayı planlarlar. Normalde hırsızla empati kurmayacak izleyiciler dahi, kör adamın hırsızları evde kısırmaması ve terörize etmesi sırasında hırsızların ne durumda kaldıklarını görebilmek için onları desteklemeseler de onlarla empati kurar ve özdeşleşirler. Kurban, kahraman ya da katile empati duyulabilmesi için av ve avcı konumundan da bakabilmek gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle gerilim filmlerinde av ve avcının kurtuluş için seçenekleri bulunmakta; bu seçenekler ise zihinsel ve bedensel yollardan geçmektedir. Zihinsel olan vicdani sorgulamalar üzerinden iç hesaplaşmaları içerirken, bedensel olan sağa ya da sola dönme veya silahı kullanıp kullanmama gibi seçeneklerle belirlenmektedir.

Avın aklını kullandığı anda avcı konumuna yükselebileceğinin de altının çizildiği bu filmlerde ayrıca bazı durumlarda adalet kurban, katil ya da kahraman tarafından sağlanmakta, bazılarında ise adalet gerçekleşmemekte ve seyirciler dahi ilahi adalet, dolayısıyla da arınma, yaşamaksızın salondan ayrılabilir. Sonuç olarak ne izlersek izleyelim, empati kurduğumuz kahramanın mutluluğunu görebilmek için salonu terk etmeyi seviyoruz. Sözün özü, beyazperdede seyirciye göre adalet ya da ilahi adalet kimden yanaysa empatimiz de onda! ●

Nilgün Çepelioğullar, “Korku Filmi İzliyorum, Öyleyse Normalim”, Psikesinema Dergisi, Sayı: 8, 2016, s. 88.